

Burhan Sönmez'den büyüü gerçekçi bir Anadolu anlatısı

Burhan SönmezFotoğraf: Luay Albasha

Burhan Sönmez yeni romanı 'Taş ve Gölge'de iyice ustalaştığı çok katmanlı anlatım tarzında bu kez dengbej geleneği ile yazılı kültürü buluşturuyor. Elimizdeki, büyüü gerçekçiliğin özgün ve çok başarılı bir yorumu.

1984 yılının aralık ayında, Merkezefendi Mezarlığı'nda, taş ustası Avdo'nun kulübesindeyiz. Yeri yurdu olmayan, öksüz büyüyen, çocukluğunu şehirden şehre sürüklenerek geçiren, her şehirde başka bir dile karışmış bir adam. Mezarlığın kıyısındaki derme çatma evde köpeği ile birlikte yaşıyor.

Avdo ile o gün defnedilen ölüye nasıl bir mezar taşı yapacağını düşündüğü sırada tanışıyoruz. İşi zor, zira ölünün tabutunun üstünde rengi sararmış bir tülbent ve yedi isim yazılı bir kâğıt var: Ali, Haydar, İsa, Musa, Muhammed, Yunus, Adem.

Yedi isimli adam, eski bir asker. 1938'de Dersim askeri harekâtı sırasında, Fırat Nehri'nin kıyısında belleğini yitirmiş bir halde bulunmuş, sonrasında çok yer dolaşmış, pek çok dine girmiş, pek çok ada bürünmüş. Ne dininin ne isminin anlamı kalmış. Bir de çanta bırakmış Avdo'ya, içinde bir günlük ile.

Aynı gece 'diri' ziyaretçileri de olacaktır Avdo'nun. Önce yaralı bir genç kız, Reyhan çalar kapısını, ardından Reyhan'ın peşindeki polisler. Ne var ki köpeğini kaybetmek pahasına da olsa Reyhan'ı ele vermez Avdo. Çünkü Reyhan, Avdo'nun hayatının sisleri arasından çıkıp gelen gölgelerden biridir.

İşte böyle başlıyor 'Taş ve Gölge'nin hikâyesi. Sonra diğerleri birer birer sahne alıyor; Dersim harekâtına katılan Yüzbaşı Adem Giritli, nişanlısı Miskal Durusu, Avdo'ya el veren

taş ustaları -Mardinli Joseph Usta, Urfalı Dikran Usta, Haymana Ovası Konak Görmez Köyü'nün güzel kızı Elif, köyün başçobanının oğlu Baki, köyün yeni ağası ve Elif'in nişanlısı Mikail, ünlü arabesk şarkıcısı Perihan Sultan, yeraltı âleminin krallarından Seyrani, geçmişin ruhunu taşıyan sarışın denizci, fabrikatör Vahit Koçsanlı, Merkez Efendi Camisi imamı Muhittin, Reyhan'ın izini şüren polis şefi Kobra, Reyhan'ın yakın arkadaşı Süreyya, Avdo'nun torunu Baki, Miskal'in torunu Miskal ve iki sadık köpek Havari ile Toteve...

BÜYÜLÜ GERÇEKLIĞİN ÖZGÜN BİR YORUMU

Onların hikâyeleriyle birlikte Anadolu'nun dışına -Kudüs'e, Kahire'ye, Roma'ya- taşan uzun bir yolculuğa çıkıyoruz. Zaman ise 20'nci yüzyılı merkez almakla birlikte kişilerin göndermeleriyle çok daha uzak tarihlere yayılıyor. Kaderler kesişiyor. Düz bir akış izlemiyor hikâyeler; insan bilincinde dün, bugün ve yarının eşzamanlılığını sergileyecek şekilde, zamanlar birbirine karışıyor. Tıpkı sona gelindiğinde Avdo'nun zihninden yansıyanlar gibi:

“Karanlık derinleşti, uğultular yavaş yavaş çoğaldı. Geniş kanatlı bir rüzgâr esti, servi dalları hışırdadı. Ne yanda olduğu bilinmeyen bir baykuş öttü. Pınar suyunun aktığı taraftan yine ayak sesleri işitildi. Kim kimi izliyordu? Çocukluğu mu Avdo'nun yoksa Avdo mu bir ömürdür çocukluğunun peşinden gidiyordu?”

Farklı zamanlarda, farklı coğrafyalarda, merkezinde farklı insanların yer aldığı hikâyelerle kurgulanmış 'Taş ve Gölge'. Ve her bölümde eşmerkezli çemberler çizerek merkezi temaları yineliyor. Sönmez, karakterlerini ve onlarla birlikte okuyucuları oradan oraya sürüklemekte, bir konumdan diğerine atlamakta ama her seferinde ana hikâyeye bağlanmakta hiç sıkıntı çekmemiş. Kişisel dramların sergilendiği hikâyeler insanın baş etmekte zorlandığı yakıcı meseleler üzerinden her seferinde merkeze yöneliyor. 'Taş ve Gölge' çok yönlü ve çok katmanlı bir roman.

Burhan Sönmez, artık iyice ustalaştığı bu anlatım tarzında dengbej geleneği ile yazılı kültürü bir araya getirmiş. Kimi zaman geçmiş zamanların kokusunu yayan bir masal havası esiyor, kimi zaman modern zamanların acı gerçekleri çıkıyor su yüzüne. Ama hangi tarza yönelirse yönelsin tadını, tınısını, ritmini yitirmeyen bir dili var. Göndermeler, benzetmeler, imgeler yoluyla anlatmak istediğini kuşatan, onca acının içinde insanlığı, dostluğu ve güzelliği yakalayan böyle bir dille Sönmez, büyümlü gerçekçiliğin özgün ve çok başarılı bir yorumunu ortaya koyuyor.

Burhan Sönmez / Fotoğraf: Luay Albasha

'İstanbul İstanbul'da roman kahramanı olarak İstanbul kentini kullanmıştı Sönmez, 'Taş ve Gölge'de çok daha geniş bir coğrafyayı, çok daha kalabalık bir şahıslar kadrosunu kucaklıyor. Tıpkı diğer romanlarda yaptığı gibi "kaderi başkaları tarafından tayin edilen, öznesi olamadıkları, kuruluşuna katılmadıkları, dışına düştükleri bir dünyanın bedelini ödemek zorunda kalan, buna rağmen yaşama şehvetle tutunan" insanların hayatlarından kısa ama çarpıcı kesitler sergilemiş. Roman kişilerinin kaderleri her zaman kesişmese bile ortak bir tarihsel akış tarafından belirleniyor. Sönmez'in göstermek istediği ayrı ufuklardaki tarihlerin, birbirine uzak coğrafyaların ve zamanların iç içe geçmişliği... Tarihin tekerrüründen söz etmiyorum ve tarih elbette mekanik biçimde tekerrür etmez. Ama - Andreas Huyssen'in 'Alacakaranlık Anıları'nda belirttiği üzere- aynılıklar inşa eder; davranış aynılıkları, tutum aynılıkları, risk aynılıkları...

İşte bu aynılıkların izini sürüyor Sönmez; Dersim isyanı, 27 Mayıs, Talat Aydemir'in idamı, TİP'in kuruluşu, 12 Mart, Deniz Gezmişler'in idamı, 12 Eylül, 12 Eylül'ün idamları, Sivas katliamı ve irili ufaklı pek çok siyasi tarih maddesi romanın içine serpiştirilmiş. Ne var ki 'Taş ve Gölge' ne tarihi ne de siyasi nitelemesiyle özetlenebilir. Roman kişileri sözünü ettiğim tarihsel dönemlerin içine doğmamışlar. Bu tarihi dönemler zorunlu olarak -birer vaka olmaları nedeniyle-

hikâyelere katılıyorlar. Burhan Sönmez'in asıl yaptığı geniş bir tarihin, özellikle de Cumhuriyet tarihinin geniş bir panoramasını çizmek ve bugünün somut tarih öncesini göstermek.

SIĞINACAK BİR YER ARAYIŞININ HÜZNÜ

Eagleton ifadesiyle, "Bugünün somut tarih öncesi, romanda insanı bir nesne olarak değil, bir özne olarak, dahası etkin bir özne olarak konumlandırmak demektir". Bir romanda bugünün tarihöncesi, ancak insanın somut ve pratik etkinliği bağlamında gerçeklik kazanır. Bunu sağlamak için yazar olaylarla kişiler arasında organik bir ilişki kurmalı, roman karakterlerinin yaşamlarındaki –maddi ve manevi- dönüşümleri izlettirebilmelidir. İşte 'Taş ve Gölge'de gözlenen tam da budur.

Etraflarını çevreleyen tarihsel/toplumsal koşullar altında hayatlarına biçim vermek için mücadele eden çok sayıda kişi ve karaktere titizlikle hayat vermiş Sönmez. Ama 'Taş ve Gölge'nin asıl başarısı çok katmanlı okumalar açılan derinliğinde; okuru yaşam ve ölüm, yalan ve hakikat, sevgi, dostluk, fedakârlık, yurtsuzluk gibi, savaşın, şiddetin ve göçün yarattığı acılar gibi evrensel temalar üzerine düşünmeye davet ediyor.

'Taş ve Gölge'nin kahramanı Avdo'nun ve -Türk'ü, Kürt'ü, Ermeni'si, Rum'u- pek çok karakterinin bozulmuş bir dünyadan kaçıp sığınacak bozulmamış bir yer arayışının hüznü, insanlığın büyük trajedisidir. Gavsono'dur onlar, yani mülteci, yani kendi toprağından kopan, başka toprağına savrulan kişi, rüzgârın önündeki yaprak gibi... Zira toprağıni yitirmek belleğini yitirmektir. Kimisi bunu tersinden yaşar, önce belleğini sonra toprağıni yitirir, rüzgâra kapılmış halde, oradan oraya dolanır...

TAŞ VE GÖLGE

Burhan Sönmez
İletişim Yayınları, 2021
328 sayfa, 41 TL.

